

ПОРІВНЯННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДОСТУПНОСТІ КІНОАРХІВІВ УКРАЇНИ, США ТА ЛАТВІЇ

Демчак Людмила Миколаївна, студентка II курсу (групи ІБАСб-1-23-4.0д.) спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа Факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Науковий керівник: Салтикова А.А., старший викладач кафедри інформаційних комунікацій Факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Роль архівістів є надзвичайно важливою, особливо в часи кризи, оскільки вони відповідають за збереження історичної та документальної спадщини нації. Навіть в умовах воєнного часу вони залишаються віddаними своїй професії, забезпечуючи безперервність архівної діяльності та збереження культурної спадщини. У той час як світ змінюється, архіви залишаються центральною ланкою у збереженні колективної пам'яті, безпосередньо підтримуючи зростання і розвиток суспільства.

Ключові слова: архіви, архівна справа, збереження фондів, національна спадщина.

Ситуація навколо архівної справи України досить суперечлива і велика частина питань давно гостро стоїть перед українським суспільством. Багато важливих історичних матеріалів було втрачено або приховано від публічного доступу. Політичний контроль і цензура призвели до маніпуляцій з архівними даними, що ускладнило відновлення справжньої історії. На відміну від інших країн, українцям важко відновити родинну історію через архівні дані (Щур, 2013).

Низка політичних та економічних факторів завжди мали вплив на роботу архівних установ в світі. Останні десять років розвитку української держави показали, що архівні фонди потребують більшої уваги від суспільства та законотворців. Збройна агресія Росії, анексія Кримського півострова та інші події загострили ситуацію навколо українських архівів. Втрата доступу до фондів призвела до інформаційної катастрофи та позбавила можливості користуватися суспільним надбанням в повному обсязі (Щур, 2013).

Ураховуючи події, багатьом архівістам доводилось відновлювати діяльність архівів задля збереження цінної для країни інформації. Проте, деякі документи все ж залишились на окупованих територіях, не оцифровані, тому зараз досить гостро стоїть питання оцифрування архівів та розміщення на серверах та у хмарних сховищах бази електронних архівів (Щур, 2013).

Робота архівістів є надзвичайно важливою, особливо в умовах кризових ситуацій, адже вони відповідають за збереження національної історії та документальної спадщини. Навіть у складних воєнних умовах архівісти демонструють віddаність своїй професії, забезпечуючи безперервність роботи архівів і захист культурної спадщини країни (Палієнко, 2022).

Світ рухається, змінюється, архіви – це центр збереження пам'яті народів і від них напряду залежить наш розвиток як суспільства.

Основна місія архівів – зберігати документовану інформацію про минуле і сьогодення для майбутніх поколінь та передавати національну пам'ять з минулого у майбутнє (Новохатський, 2006).

Світ зіштовхнувся з цим моментом період коронавірусу, коли великий відсоток населення вимушено опинився в локдауні. Про те дослідникам було необхідно продовжувати працювати над власними доробками. Так саме наявність електронних баз даних, електронних архівів, репозиторіїв та наповнених вебсайтів стали у нагоді науковця та іншим представникам освітньо наукового процесу.

На жаль, не всі архівні установи перевели свій матеріал в діджитал формат, тож зараз ця робота проводиться дуже активно.

Основне над чим важливо працювати під час проведення інформаційної роботи в онлайн – це вебсайт. Він має бути інтуїтивно зрозумілим, інформаційно наповненим, якісно структурованим, та відповідати вимогам ХХІ ст. – це інформаційна інклюзія.

У своїй роботі бібліотекарі та архіваріуси можуть скористатися великою кількістю платних та безплатних ресурсів, які допоможуть полегшити роботу та спростити доступ до фондів для користувачів.

Наразі українські архіви, зокрема Національний центр Олександра Довженка, знову опинилися під загрозою через війну. Окрім обстрілів, проблемою є намагання Росії переписати історію України, що може включати знищення культурних артефактів, зокрема кіно спадщини. У цей складний період архівісти працюють над збереженням та популяризацією українського кінематографа, демонструючи фільми на міжнародному рівні та навіть організовуючи покази в метрополітені для людей, які ховаються від обстрілів (Cineuropa, 2022).

Сучасний світ мінливий тому робота з оцифруванням архівів допомагає нам реагувати на ризики, які постають перед світом та бути більш доступними для користувачів. У кіно архіві Національної кінематеки України розпочинається проєкт з оцифрування для збереження близько 200 унікальних кіноплівок, знятих після здобуття незалежності. Архів містить понад 11 тисяч плівок, багато з яких перебувають у поганому стані. Проєкт має на меті зберегти найцінніші матеріали й зробити їх доступними для майбутніх поколінь та кіномитців у межах плану діджиталізації культурної спадщини (Горішня, 2024).

Доступність означає не лише усунення фізичних перешкод, але й створення умов, у яких кожна людина зможе комфортно перебувати в будь-якому просторі. Наприклад, особи, які пересуваються на кріслі колісному або з милицями, часто не можуть потрапити до магазину через високі бордюри чи занадто крутий пандус. Повна доступність забезпечує можливість самостійного використання простору без потреби в допомозі інших людей (Без бар'єрів, 2021).

Інформаційна доступність – це властивість інформаційного ресурсу, яка забезпечує можливість його використання користувачем або процесом

з відповідними правами доступу відповідно до правил, встановлених політикою безпеки, без перевищення визначеного (допустимого) часу очікування.

Суть цієї властивості полягає в тому, що необхідний інформаційний ресурс доступний користувачу у потрібній формі, в потрібному місці та в потрібний час (Вікіпедія).

Для порівняння було обрано такі архіви: Національний центр Олександра Довженка (також Довженко-Центр), Архів при бібліотеці Конгресу США та Національний кіноцентр Латвії.

Національний центр Олександра Довженка найбільший кіноархів України, знаходиться у місті Києві в якому зберігається більше 7000 найменувань художніх, документальних, анімаційних українських та закордонних фільмів та тисячі архівних документів з історії українського кіно (Dovzhenko Centre).

Архів при бібліотеці Конгресу США. Сховище, яке розташоване поблизу маленького містечка Калпепер, штат Вірджинія. Тут зберігаються як класичні фільми так і примітивні комедії, сюди надходить уся аудіовізуальна продукція США: фільми, телепрограми, відео, DVD, аудіозаписи, музика та відео ігри. Окрім аудіовізуальних матеріалів у архіві зберігаються і прилади на яких можна демонструвати збережені пам'ятки (24 канал, 2011).

Фонд кіноархіву Латвії, або Латвійський державний архів аудіовізуальних документів, є важливим елементом національної спадщини, що займається збором, зберіганням та використанням різних форм аудіовізуальних документів, включаючи фільми, фото та звукові записи. Цей архів існує для збереження латвійської культурної спадщини з моменту її заснування у другій половині XIX століття до сьогодні. Він також активно поповнює свої колекції новими документами та проводить реставрацію старих матеріалів (Latvian State Archive of Audiovisual Documents).

Для кращої наочності, аналіз доступності вебсайтів архівів подано у вигляді порівняльної таблиці.

Назва архіву	Довженко-Центр	Кіноархів США (Колекція фільмів і відео Бібліотеки Конгресу)	Кіноцентр Латвії
Посилання	https://dovzhenkocentre.org/	https://www.loc.gov/	https://www.nkc.gov.lv/en
Загальна інформація про архів на головній сторінці	Основний національний кіноархів України, що зберігає українське кіно та аудіовізуальну культуру.	Колекція фільмів і відео Бібліотеки Конгресу США (LOC) – це величезне сховище, що зберігає важливі американські Фільми, кінохроніку, навчальні фільми та домашні фільми,	Вебсайт представляє національну установу Латвії з просування та підтримки латвійського кіно, пропонуючи інформацію про Фільми, фестивалі, новини та можливості фінансування.

		спрямоване на захист і забезпечення доступу до аудіовізуальної спадщини країни.	
Обсяг колекцій (примірники/одиниці)	Станом на 1 січня 2021 року в Центрі знаходиться 60283 одиниць зберігання кіноматеріалів (більше 7000 найменувань кіно творів) – художніх, анімаційних, документальних та науково-популярних фільмів здебільшого українського виробництва. Більшість із них представлені на вихідних матеріалах – негативах і контратипах, частина також – на позитивних плівках та цифрових носіях.	Колекція містить понад 1,6 мільйона фільмів і відео, починаючи від раннього кіно і закінчуючи сучасними творами.	Містить вичерпні каталоги та бази даних латвійських фільмів різних жанрів і типів. На сайті немає точної інформації про обсяг колекцій
Інформативність	Довженко-Центр пропонує детальну інформацію про історію українського кінематографа, проекти збереження фільмів та актуальні культурні ініціативи. Він містить підібрані підсумки окремих	Вебсайт надає багату інформацію про кожну колекцію з доступом до обширних каталогів і кураторських приміток для контексту.	На сайті багато новин, оновлених подій та ресурсів, що стосуються латвійського кіно, включно з навчальними матеріалами.

	колекцій, освітні програми з реставрації плівки, а також ознайомлення з архівною роботою Центру та музейними експонатами.		
Наявність архівів е- або каталогів	Доступні онлайн-каталоги; відібрати фільми та оцифровані матеріали.	LOC пропонує онлайн-каталог, який дозволяє користувачам переглядати колекції в цифровому вигляді. Однак не всі матеріали доступні в Інтернеті; деякі можуть вимагати особистого доступу.	Пропонує великі каталоги фільмів і галузеві ресурси, доступні онлайн.
Хронологічний діапазон	Охоплює від початку ХХ століття до сьогодення.	Хронологічний розділ: колекція охоплює період від кінця ХІХ століття до сучасності, охоплюючи історичний та сучасний зміст.	Охоплює як історичні, так і сучасні латвійські фільми.
Якість пошуку та навігації (зручність пошукових фільтрів, інтерфейс)	Містить структуровану навігацію та основні фільтри.	Якість пошуку та навігації: сайт LOC містить розширений інструмент пошуку з фільтрами за роком, жанром, мовою тощо, що покращує навігацію користувачів.	Містить структуроване меню та рядок пошуку, що полегшує навігацію.
Мобільна адаптація	Дизайн, адаптований до мобільних пристроїв.	Мобільна адаптація: вебсайт адаптований до мобільних пристроїв, його зручно використовувати на	Наявна адаптація до мобільних пристроїв, що забезпечує зручність використання на різних пристроях.

		різних пристроях.	
Інформаційна підтримка та допомога (Наявність рубрики FAQ, допоміжні матеріали для пошуку, технічна підтримка)	Доступні FAQ, контактна інформація та підтримка досліджень.	Надається розділ довідки з поширеними запитаннями, рекомендаціями для дослідників і контактною інформацією для технічної та дослідницької підтримки.	Доступна контактна інформація та оновлення; користувачі можуть стежити за профілями в соціальних мережах для додаткової взаємодії.
Інклюзивність (наявність кнопки «інклюзивність» / версія для людей з порушенням зору/збільшення шрифту/Accessibility...	Параметри доступності, включаючи сумісність із програмою зчитування екрана та регульований розмір тексту	Вебсайт LOC пропонує доступну версію з програмою зчитування з екрана та опціями налаштування розміру тексту для користувачів з вадами зору.	Сайт доступний англійською мовою, що розширює доступ до міжнародної аудиторії. пропонує параметри налаштування розміру шрифту (100%, 150%, 200%) і налаштувань контрастності для покращення читабельності для користувачів з вадами зору. Спеціальна сторінка «Доступність» забезпечує подальшу підтримку, роблячи сайт доступним для різноманітної аудиторії.

Отже, усі три архіви пропонують якісний доступ до інформації, хоча й із різними рівнями доступності. Усі платформи добре організовані для користувачів, однак, цифрова доступність окремих колекцій обмежена для всіх трьох.

Національний кіноцентр Латвії виділяється додатковими функціями доступності (зміна розміру шрифту та контрастності). Бібліотека Конгресу США та Довженко-центр пропонують стандартну підтримку, як-от сумісність із програмою зчитування з екрана, але не мають інших інклюзивних опцій.

Сайт Довженко-центру повністю функціональний та інформативний, проте, варто попрацювати над підвищенням інформаційної інклюзії. Наприклад, можна додати функцію зміни розміру тексту.

Загалом, веброзробники активно працюють над впровадженням інструментів інклюзії на вище розглянутих сайтах, але, у порівнянні із закордонними інформаційними ресурсами, українським вебпорталам ще є куди розвиватися та покращувати доступність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горішня Н. Розпочинається проєкт з оцифрування унікального кіноархіву «Національної кінематеки України». *ZAXID.NET*. URL: https://zaxid.net/rozpochinayetsya_proyekt_z_otsifruvannya_unikalnogo_kinoarhivu__natsionalnoyi_kinemateki_ukrayini_n1590541
2. Новохатський К. Гуманітарна місія архівів і реформування архівної справи в Україні. Константи. *Альманах соціальних досліджень*. Херсон, 2006. № 1 (12). С. 5–9. URL: <https://old.archives.gov.ua/News/Novokhatsky-2006.php>
3. Доступність – Без бар'єрів. *Без бар'єрів*. 2021. URL: <https://bf.in.ua/components/dostupnist/>
4. Палієнко М. Українські архіви, війна та збереження національної ідентичності. *Архіви України*. 2022. № 1. С. 12–38.
5. Учасники проєктів Вікімедіа. *Доступність інформаційна – Вікіпедія*. URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Доступність_інформаційна
6. Щур М. Повернення до радянського минулого можливе, якщо будуть закриті архіви – В'ятрович. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24989652.html>
7. 24 Канал. Національний архів США – найбільший у світі. 2011. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=h7x9sUKNoFU>
8. EXCLUSIVE: Ukrainian filmmakers make an open video appeal in defence of the Dovzhenko Centre. *Cineuropa – the best of european cinema*. 2022. URL: <https://cineuropa.org/en/newsdetail/435451/>
9. Latvian State Archive of Audiovisual Documents. Latvijas Nacionālais arhīvs. URL: <https://www.arhivi.gov.lv/en/departments/latvian-state-archive-audiovisual-documents>
10. Dovzhenko Centre. URL: <https://dovzhenkocentre.org/pro-nas/>

REFERENCE

1. Horishnia N. Rozpochynaietsia proiekt z otsyfruvannia unikalnoho kinoarkhivu «Natsionalnoi kinemateky Ukrainy». *ZAXID.NET*. URL: https://zaxid.net/rozpochinayetsya_proyekt_z_otsifruvannya_unikalnogo_kinoarhivu__natsionalnoyi_kinemateki_ukrayini_n1590541
2. Novokhatskyi K. Humanitarna misiia arkhiviv i reformuvannia arkhivnoi spravy v Ukraini. Konstanty. *Almanakh sotsialnykh doslidzhen*. Kherson, 2006. № 1 (12). S. 5–9. URL: <https://old.archives.gov.ua/News/Novokhatsky-2006.php>
3. Dostupnist – Bez barieriv. *Bez barieriv*. 2021. URL: <https://bf.in.ua/components/dostupnist/>
4. Palienko M. Ukrainski arkhivy, viina ta zberezhenia natsionalnoi identychnosti. *Arkhyvy Ukrainy*. 2022. № 1. S. 12–38.
5. Uchasnyky proektiv Wikimedia. *Dostupnist informatsiina – Vikipediia*. URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Доступність_інформаційна

6. Shchur M. Povernennia do radianskoho mynuloho mozhlyve, yakshcho budut zakryti arkhivy – Viatrovych. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24989652.html>

7. 24 Kanal. Natsionalnyi arkhiv SShA – naibilshyi u sviti. 2011. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=h7x9sUKNoFU>

8. EXCLUSIVE: Ukrainian filmmakers make an open video appeal in defence of the Dovzhenko Centre. *Cineuropa – the best of european cinema*. 2022. URL: <https://cineuropa.org/en/newsdetail/435451/>

9. Latvian State Archive of Audiovisual Documents. *Latvijas Nacionālais arhīvs*. URL: <https://www.arhivi.gov.lv/en/departments/latvian-state-archive-audiovisual-documents>

10. Dovzhenko Centre. URL: <https://dovzhenkocentre.org/pro-nas/>